

Burgerlijke rechtsvordering

inclusief Verordening Brussel I-bis

TEKST & COMMENTAAR

De tekst van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Verordening Brussel I-bis, voorzien van commentaar

Onder redactie van:

F.J.P. Lock

raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden

A.I.M. van Mierlo

hoogleraar Erasmus School of Law Rotterdam en Rijksuniversiteit Groningen
advocaat te Rotterdam

C.J.J.C. van Nispen

emeritus hoogleraar Vrije Universiteit te Amsterdam

Elfde druk

 Wolters Kluwer

Deventer 2024

VOORWOORD BIJ DE ELFDE DRUK

De serie Tekst & Commentaar verschijnt in een iets groter formaat dan voorheen, waardoor de boeken minder lijvig worden. Van de gelegenheid heeft de uitgever gebruik gemaakt om een nieuw, eigentijds omslag te laten ontwerpen. Voor de formules van Tekst & Commentaar hebben deze wijzigingen geen gevolgen.

In deze nieuwe druk zijn de laatste ontwikkelingen in wetgeving en rechtspraak verwerkt. Ten opzichte van de vorige druk is vooral het vermelden waard de inwerkingtreding van de Wet technische eenmaking Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (*Stb.* 2023, 41) per 1 mei 2023 (*Stb.* 2023, 97). Daardoor is niet langer sprake van twee verschillende versies van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (een voor digitaal procederen – bij de Hoge Raad – en een voor niet-digitaal procederen – bij de andere gerechten), maar van één wetboek met een doorlopende artikelnummering, waarbij alle KEI-Rv bepalingen zijn komen te vervallen en zijn geïntegreerd in de bepalingen over de procedure in cassatie in de Elfde titel van Boek 1 Rv. Dit heeft met name gevolgen gehad voor het commentaar op art. 396 Rv e.v. (cassatie). De Spoedwet KEI is geheel geïntegreerd in het wetboek en wordt niet meer afzonderlijk vermeld. Ook verwijzingen naar de niet-ingevoerde KEI-wetgeving zijn niet langer opgenomen. Op een enkele plaats is alvast gewezen op voorgenoemde wijzigingen, zoals voorzien in het wetsvoorstel Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht (*Kamerstukken I* 2023/24, 35498). In het kader van het arbitrage-recht is in het commentaar ook verwerkt het Arbitragereglement van het Nederlands Arbitrage Instituut, zoals dit per 1 maart 2024 in werking is getreden.

In de bijlagen staan, zoals vanouds, enkele gerelateerde regelingen zonder commentaar. Om de uitgave zo handzaam mogelijk te laten zijn en om dubblures met andere uitgaven in de serie Tekst & Commentaar te vermijden, zijn sommige regelingen niet langer als bijlage opgenomen. Zo zijn de Brussel II-ter Verordening en de Alimentatieverordening niet meer in deze uitgave te raadplegen, maar wel (met commentaar) in de uitgave Personen- & familierecht.

Deze druk gaat uit van de stand van zaken per 1 januari 2024; een enkele ontwikkeling van daarna kon nog worden verwerkt.

Tekst & Commentaar Burgerlijke rechtsvordering is ook online beschikbaar. Deze online publicatie wordt tussentijds geactualiseerd.

Vragen en opmerkingen over deze uitgave kunt u richten aan:
TekstCommentaar@wolterskluwer.com.

Den Haag/Oegstgeest, februari 2024

F.J.P. Lock
A.I.M. van Mierlo
C.J.J.C. van Nispen

INHOUD

	Voorwoord bij de elfde druk	V
	Auteurs	VII
	Verkorte inhoudsopgave	IX
	Lijst van afkortingen	XVII
	WETBOEK VAN BURGERLIJKE RECHTSVORDERING	1
	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering	3
Eerste boek	De wijze van procederen voor de rechtbanken, de hoven en de Hoge Raad	3
<i>Eerste titel</i>	<i>Algemene bepalingen</i>	3
Eerste afdeling	Rechtsmacht van de Nederlandse rechter	4
Tweede afdeling	Enkelvoudige en meervoudige kamers	66
Derde afdeling	Algemene voorschriften voor procedures	74
Vierde afdeling	Wraking en verschoning van rechters	135
Vijfde afdeling	Het openbaar ministerie en de procureur-generaal bij de Hoge Raad	145
Vijfde afdeling A	De Autoriteit Consument en Markt en de Europese Commissie	150
Zesde afdeling	Exploten	153
Zevende afdeling	Inlichtingen over buitenlands recht en communautair mededingingsrecht	210
Achtste afdeling	Herstel van verkeerd inleiden van een procedure, verwijzing door of naar de kantonrechter en verwijzing bij absolute onbevoegdheid	219
Negende afdeling	Slotbepaling	230
<i>Tweede titel</i>	<i>De dagvaardingsprocedure in eerste aanleg</i>	233
Eerste afdeling	Algemene bepalingen	234
Tweede afdeling	Kantonzaken	256
Derde afdeling	Relatieve bevoegdheid	268
Vierde afdeling	Dagvaarding	277
Vijfde afdeling	Verloop van de procedure	294
Zesde afdeling	Reconventie	314
Zevende afdeling	Verstek	318
Achtste afdeling	Verzet	323
Negende afdeling	Bewijs	330
§ 1	Algemene bepalingen van bewijsrecht	330
§ 2	Akten en vonnissen	346
§ 3	Openlegging van boeken, bescheiden en geschriften	356
§ 4	Getuigen	358
§ 5	Voorlopig getuigenverhoor	393
§ 6	Deskundigen	403
§ 7	Plaatsopneming en bezichtiging	414
§ 8	Voorlopig bericht of verhoor van deskundigen, voorlopige plaatsopneming en bezichtiging	416
Tiende afdeling	Incidentele vorderingen	422
§ 1	Algemene bepalingen	422
§ 2	Vrijwaring	424
		XI

§ 3	Voeging en tussenkomst	432
§ 4	Verwijzing en voeging van zaken	436
§ 5	Voorlopige voorzieningen	442
§ 6	Zekerheidstelling voor proceskosten	444
Elfde afdeling	Schorsing en hervatting	448
Twaalfde afdeling	Het vonnis	454
§ 1	Algemeen	454
§ 2	Kosten	466
Dertiende afdeling	Afbreking van de instantie	477
§ 1	Doorhaling op de rol	477
§ 2	Afstand van instantie	480
§ 3	Verval van instantie	482
Veertiende afdeling	Het kort geding	486
<i>Derde titel</i>	<i>De verzoekschriftprocedure in eerste aanleg</i>	511
Eerste afdeling	Algemene bepaling	511
Tweede afdeling	Relatieve bevoegdheid	514
Derde afdeling	Oproeping	532
Vierde afdeling	Verloop van de procedure	544
<i>Vierde titel</i>	<i>(Vervallen)</i>	589
<i>Vijfde titel</i>	<i>(Vervallen)</i>	591
<i>Zesde titel</i>	<i>Prorogatie van rechtspraak aan het gerechtshof</i>	593
<i>Zevende titel</i>	<i>Hoger beroep</i>	595
Eerste afdeling	Van de zaken aan hooger beroep onderworpen	598
Tweede afdeling	Van den termijn van beroep	610
Derde afdeling	Van de rechtspleging in hooger beroep en de gevolgen van hetzelfde	614
Vierde afdeling	Hoger beroep tegen beschikkingen	630
<i>Achtste titel</i>	<i>(Vervallen)</i>	637
<i>Negende titel</i>	<i>Verzet door derden</i>	639
<i>Tiende titel</i>	<i>Herroeping</i>	643
Eerste afdeling	Herroeping van vonnissen	643
Tweede afdeling	Herroeping van beschikkingen	651
<i>Tiende titel A</i>	<i>Prejudiciële vragen aan de Hoge Raad</i>	653
<i>Elfde titel</i>	<i>Cassatie</i>	667
Eerste afdeling	Algemeen	671
Eerste afdeling A	Vorderingsprocedures aan cassatie onderworpen	675
Tweede afdeling	De termijn van beroep in cassatie in vorderingsprocedures en de schorsende kracht daarvan	688
Derde afdeling	Van de rechtspleging in cassatie in vorderingsprocedures	695
Vierde afdeling	Uitspraak in cassatie in vorderingsprocedures	723
Vijfde afdeling	Beroep in cassatie in verzoekprocedures	737
Tweede boek	Van de gerechtelijke tenuitvoerlegging van vonnissen, beschikkingen en authentieke akten	751
<i>Eerste titel</i>	<i>Algemene regels</i>	753

<i>Tweede titel</i>	<i>Van de gerechtelijke tenuitvoerlegging op goederen die geen registergoederen zijn</i>	773
Eerste afdeling	Van executoriaal beslag op roerende zaken die geen registergoederen zijn	774
Eerste afdeling A	Van executoriaal beslag op rechten aan toonder of order, aandelen op naam en effecten op naam, die geen aandelen zijn	806
Eerste afdeling B	Van executoriaal beslag op aandelen op naam in naamloze vennootschappen en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid	812
Tweede afdeling	Van executoriaal beslag onder derden	819
Tweede afdeling A	Van executoriaal beslag onder derden in zaken betreffende levensonderhoud en uitkering voor de huishouding	863
Tweede afdeling B	Van executoriaal beslag onder de schuldeiser zelf	866
Tweede afdeling C	Van executoriaal beslag op de rechten uit een sommenverzekering	870
§ 1	Algemene bepalingen	870
§ 2	Beslag ten laste van de verzekeringnemer op diens rechten uit een levensverzekering	872
Derde afdeling	Van de verdeling van de opbrengst der executie	878
Vierde afdeling	Van executie tot afgifte van roerende zaken, die geen registergoederen zijn	892
<i>Derde titel</i>	<i>Van de gerechtelijke tenuitvoerlegging op onroerende zaken</i>	901
Eerste afdeling	Van executoriaal beslag op onroerende zaken	901
Tweede afdeling	Van executoriale verkoop van onroerende zaken	915
Derde afdeling	Van opvordering door derden	930
Vierde afdeling	Van executie door een hypotheekhouder	933
Vijfde afdeling	Van de verdeling van de opbrengst van de executie	942
Zesde afdeling	Van gedwongen ontruiming	948
<i>Vierde titel</i>	<i>Van de gerechtelijke tenuitvoerlegging van schepen en luchtvaartuigen</i>	955
Eerste afdeling	Van executoriaal beslag op en executie van schepen	955
Tweede afdeling	Van executoriaal beslag op en executie van luchtvaartuigen	976
<i>Vijfde titel</i>	<i>Van lijfswang en de tenuitvoerlegging van lijfswang en van dwangsom</i>	991
Eerste afdeling	Lijfswang	991
Tweede afdeling	Tenuitvoerlegging en ontslag	999
Derde afdeling	Van dwangsom	1006
<i>Zesde titel</i>	<i>Van het vereffenen van schadevergoeding</i>	1025
<i>Zevende titel</i>	<i>Van het stellen van zekerheid</i>	1031
Derde boek	Van rechtspleging van onderscheiden aard	1033
<i>Eerste titel</i>	<i>Van rechtspleging in zaken van verkeersmiddelen en vervoer</i>	1033
Eerste Afdeling	Algemene bepalingen	1034
Tweede Afdeling	Van rechtspleging inzake beperking van aansprakelijkheid van scheepseigenaren	1066

<i>Tweede titel</i>	<i>Van procedures betreffende een nalatenschap of een gemeenschap</i>	1107
Eerste afdeling	Van de verzegeling	1107
Tweede afdeling	Van ontzegeling	1111
Derde afdeling	Van boedelbeschrijving	1113
Vierde afdeling	Van geschillen in verband met verzegeling, ontzegeling en boedelbeschrijving	1117
Vierde afdeling A	Rechtsmiddelen tegen beschikkingen in procedures betreffende een nalatenschap	1117
Vijfde afdeling	Van de verdeling van een gemeenschap	1118
<i>Vierde titel</i>	<i>Van middelen tot bewaring van zijn recht</i>	1125
Eerste afdeling	Algemene bepalingen	1125
Tweede afdeling	Van conservatoir beslag in handen van de schuldenaar	1143
Derde afdeling	Van conservatoir beslag op aandelen op naam, en effecten op naam die geen aandelen zijn	1145
Vierde afdeling	Van conservatoir beslag onder derden	1148
Vijfde afdeling	Van conservatoir beslag onder de schuldeiser zelf	1153
Vijfde afdeling A	Van conservatoir beslag op de rechten uit een sommenverzekering	1155
Zesde afdeling	Van conservatoir beslag op onroerende zaken	1156
Zesde afdeling A	Van conservatoir beslag op schepen	1159
Zesde afdeling B	Van conservatoir beslag op luchtvaartuigen	1162
Zevende afdeling	Van conservatoir beslag tot afgifte van zaken en levering van goederen	1166
Achtste afdeling	Van conservatoir beslag tegen schuldenaren zonder bekende woonplaats in Nederland	1175
Negende Afdeling	Van middelen tot bewaring van zijn recht op goederen der gemeenschap	1180
<i>Vijfde titel</i>	<i>Rekenprocedure</i>	1189
<i>Zesde Titel</i>	<i>Rechtspleging in zaken betreffende het personen- en familierecht</i>	1195
Eerste afdeling	Rechtspleging in andere zaken dan scheidingszaken	1199
Tweede afdeling	Rechtspleging in scheidingszaken	1248
§ 1	Echtscheiding, scheiding van tafel en bed en ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed	1252
§ 2	Voorlopige voorzieningen	1281
§ 3	Nevenvoorzieningen	1294
§ 4	Ontbinding van een geregistreerd partnerschap	1305
<i>Zevende titel</i>	<i>Enige bijzondere rechtsplegingen</i>	1307
Eerste afdeling	Afschrift, uittreksel en inzage van akten en andere bewijsmiddelen	1307
Afdeling 1A	Toegang tot bescheiden in zaken betreffende schending van mededingingsrecht	1329
Tweede afdeling	Van gerechtelijke bewaring	1338
<i>Achtste titel</i>	<i>(Vervallen)</i>	1351
<i>Negende titel</i>	<i>Van de formaliteiten, vereist voor de tenuitvoerlegging van in vreemde Staten tot stand gekomen executoriale titels</i>	1353
Eerste afdeling	Algemene bepalingen	1356
Tweede afdeling	Bijzondere bepalingen	1368

<i>Tiende titel</i>	<i>Van rechtspleging in zaken van rechtspersonen</i>	1373
<i>Elfde titel</i>	<i>(Vervallen)</i>	1377
<i>Twaalfde titel</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende onredelijk bezwarende bedingen in algemene voorwaarden</i>	1379
<i>Titel 13</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende de teruggave van cultuurgoederen</i>	1385
<i>Titel 14</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende de verbindendverklaring van overeenkomsten strekkende tot collectieve schadeafwikkeling</i>	1405
<i>Titel 14A</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende een collectieve actie en collectieve schadeafwikkeling</i>	1423
<i>Titel 15</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende rechten van intellectuele eigendom</i>	1455
<i>Titel 15A</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende bescherming van bedrijfsgeheimen</i>	1491
<i>Titel 16</i>	<i>Van rechtspleging in pachtzaken</i>	1501
<i>Titel 17</i>	<i>Van rechtspleging in deelgeschillen betreffende letsel- en overlijdensschade</i>	1513
<i>Titel 18</i>	<i>Van rechtspleging in zaken betreffende een arbeidsovereenkomst op grond waarvan de werknemer arbeid verricht op het continentaal plat</i>	1529
Vierde boek	Arbitrage	1533
<i>Eerste titel</i>	<i>Arbitrage in Nederland</i>	1539
<i>Eerste afdeling</i>	<i>De overeenkomst tot arbitrage</i>	1539
<i>Eerste afdeling A</i>	<i>De overeenkomst tot arbitrage en de bevoegdheid van de gewone rechter</i>	1561
<i>Eerste afdeling B</i>	<i>Het scheidsgerecht</i>	1568
<i>Tweede afdeling</i>	<i>Het arbitraal geding</i>	1586
<i>Derde afdeling</i>	<i>Het arbitraal vonnis</i>	1625
<i>Derde afdeling A</i>	<i>Arbitraal hoger beroep</i>	1656
<i>Vierde afdeling</i>	<i>De tenuitvoerlegging van het arbitraal vonnis</i>	1663
<i>Vijfde afdeling</i>	<i>De vernietiging en de herroeping van het arbitraal vonnis</i>	1670
<i>Zesde afdeling</i>	<i>Het arbitraal vonnis, houdende een vergelijk tussen de partijen</i>	1710
<i>Zevende afdeling</i>	<i>Slotbepalingen</i>	1712
<i>Tweede titel</i>	<i>Arbitrage buiten Nederland</i>	1723
	EUROPESE VERORDENINGEN	1745
	Verordening Brussel I-bis	1747
<i>Hoofdstuk I</i>	<i>Toepassingsgebied en definities</i>	1766
<i>Hoofdstuk II</i>	<i>Bevoegdheid</i>	1782
<i>Afdeling 1</i>	<i>Algemene bepalingen</i>	1782

Afdeling 2	Bijzondere bevoegdheid	1787
Afdeling 3	Bevoegdheid in verzekeringszaken	1818
Afdeling 4	Bevoegdheid voor door consumenten gesloten overeenkomsten	1826
Afdeling 5	Bevoegdheid voor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst	1836
Afdeling 6	Exclusieve bevoegdheid	1845
Afdeling 7	Door partijen aangewezen bevoegd gerecht	1855
Afdeling 8	Toetsing van de bevoegdheid en de ontvankelijkheid	1871
Afdeling 9	Aanhangigheid en samenhang	1875
Afdeling 10	Voorlopige maatregelen en bewarende maatregelen	1888
Hoofdstuk III	Erkenning en tenuitvoerlegging	1894
Afdeling 1	Erkenning	1897
Afdeling 2	Tenuitvoerlegging	1901
Afdeling 3	Weigering van erkenning en tenuitvoerlegging	1911
Onderafdeling 1	Weigering van erkenning	1911
Onderafdeling 2	Weigering van tenuitvoerlegging	1916
Afdeling 4	Gemeenschappelijke bepalingen	1919
Hoofdstuk IV	Authentieke akten en gerechtelijke schikkingen	1925
Hoofdstuk V	Algemene bepalingen	1927
Hoofdstuk VI	Overgangsbepalingen	1930
Hoofdstuk VII	Verhouding tot andere regelgeving	1931
Hoofdstuk VIII	Slotbepalingen	1934
	Uitvoeringswet EU-executieverordening en Verdrag van Lugano	1941
Afdeling 1	Begripsbepaling	1941
Afdeling 2	Uitvoering Verdrag van Lugano	1941
Afdeling 3	Uitvoering EU-executieverordening	1942
Afdeling 4	Slotbepalingen	1944
	BIJLAGEN	1945
	Wet op de rechterlijke organisatie	1947
	Algemene termijnwet	1993
	Wet griffierechten burgerlijke zaken	1995
	Betekenningsverordening III	2011
	Haags Betekenningsverdrag 1965	2033
	Uitvoeringswet Haags Betekenningsverdrag 1965	2041
	Verordening (EG) nr. 861/2007 tot vaststelling van een Europese procedure voor geringe vorderingen	2045
	Haags Bewijsverdrag 1970	2061
	Uitvoeringswet Haags Bewijsverdrag 1970	2071
	Bewijsverordening II	2077
	EVEX II	2097
	Trefwoordenregister	2125

WETBOEK VAN BURGERLIJKE RECHTSVORDERING

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Wet van 29 maart 1828, Stb. 1828, 14, zoals laatstelijk gewijzigd op 18 december 2023, Stcrt. 2023, 35511 (i.w.tr. 01-01-2024)

EERSTE BOEK

De wijze van procederen voor de rechtbanken, de hoven en de Hoge Raad

EERSTE TITEL

Algemene bepalingen

[Inleidende opmerkingen]

1. Opbouw Titel 1. a. Algemeen. De Eerste Titel van het Eerste boek Rv bevat algemene bepalingen die gelden voor het voeren van civiele procedures. Hierbij is onverschillig of in de desbetreffende procedure een vordering wordt ingesteld (i.e. een dagvaardingsprocedure of – in cassatie – een vorderingsprocedure is) dan wel een verzoek wordt gedaan (i.e. een verzoekschriftprocedure of – in cassatie – een verzoekprocedure is), alsmede in welke aanleg de procedure wordt gevoerd (eerste aanleg, hoger beroep dan wel cassatie). **b. Elf afdelingen.** De Eerste Titel van het Eerste Boek bestaat uit tien afdelingen met elk een regeling over een specifiek onderwerp. Afdeling 1 geeft regels betreffende de vraag of en, zo ja, in hoeverre aan een Nederlandse rechter de bevoegdheid (rechtsmacht) toekomt om burgerlijke zaken met een internationaal karakter of van buitenlandse oorsprong te berechten. De regeling van de enkel- en de meervoudige kamers van de gerechten is neergelegd in Afdeling 2. Voorts zijn verscheidene afdelingen opgenomen met daarin een neerslag van een aantal hoofdbeginselen van het Nederlands burgerlijk procesrecht. Afdeling 3 betreft algemene beginselen voor procedures. Zij bevat onder meer bepalingen over het beginsel van hoor en wederhoor (art. 19), berechting binnen een redelijke termijn (art. 20), de autonomie van partijen en de lijdelijkheid van de rechter (art. 21-25). Afdeling 4 omvat een regeling die de onpartijdigheid van de rechter waarborgt, te weten de wraking en de verschoning. De regeling met betrekking tot het openbaar ministerie en de procureur-generaal bij de Hoge Raad is neergelegd in Afdeling 5. Voor de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en de Commissie van de Europese Gemeenschappen die opmerkingen willen maken in het kader van art. 101 en 102 VWEU (voorheen: art. 81 en 82 EG-Verdrag), bevat Afdeling 5A een nadere regeling. Afdeling 6 bevat een algemene regeling over exploten. Afdeling 7 bevat regels omtrent de inwinning door de rechter van inlichtingen over buitenlands recht en van inlichtingen of advies over de toepassing van het communautaire (unitaire) mededingingsrecht. De reeds geruime tijd te bespeuren tendens tot deformalisering in het burgerlijk procesrecht komt nader tot uitdrukking in Afdeling 8, waarin onder meer een regeling is opgenomen over wissels ingeval een vordering is ingesteld volgens de regels van de verzoekschriftprocedure of een verzoek volgens die van de dagvaardingsprocedure. De Eerste Titel van het Eerste boek wordt afgesloten met Afdeling 9 houdende de slotbepaling betreffende de positie van de Koning in een civiele procedure.

2. Toepassingsgebied. Titel 1 is van toepassing op de rechtspleging in de dagvaardingsprocedure van Titel 2, alsmede op de rechtspleging in de verzoekschriftprocedure van Titel 3. Voorts zijn deze bepalingen niet alleen van toepassing op de rechtsgang in eerste aanleg, maar ook op die na het aanwenden van een rechtsmiddel, zoals hoger beroep en beroep in cassatie, waarbij wederom onverschillig is of het om een dagvaardings- dan wel een verzoekschriftprocedure (in cassatie: vorderings- of verzoekprocedure) gaat (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 77).

EERSTE AFDELING

Rechtsmacht van de Nederlandse rechter

[Inleidende opmerkingen]

1. Begrip rechtsmacht. De Eerste afdeling van de Eerste titel van het Eerste boek Rv behandelt de vraag of en, zo ja, in hoeverre aan een Nederlandse rechter de macht of bevoegdheid toekomt om zaken met een internationaal karakter of van buitenlandse oorsprong te berechten. Deze macht of bevoegdheid wordt aangeduid met de term 'rechtsmacht' of 'internationale bevoegdheid'. In het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wordt de term rechtsmacht gebezigd (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 77).

2. Internationale versus interregionale geschillen. De Eerste afdeling bestrijkt uitsluitend de rechtsmacht van de Nederlandse rechter in internationale gevallen, niet de rechtsmacht van de Nederlandse rechter in interregionale zaken (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 77). Onder interregionale zaken worden verstaan geschillen die zich louter afspelen tussen (partijen afkomstig uit) de Koninkrijksdelen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, waarbij Bonaire, Sint Eustatius en Saba elk deel uitmaken van het staatsbestel van Nederland. Omtrent privaatrechtelijke onderwerpen van interregionale aard kunnen op grond van art. 38 lid 3 Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden bij rijkswet regelen worden gesteld. Bij gebreke van een regeling bij rijkswet is de lagere rechtspraak onder het oude procesrecht ertoe overgegaan de regels die de internationale rechtsmacht van de Nederlandse rechter bepaalden, dat wil zeggen de regels van relatieve bevoegdheid (zie aant. 7), van overeenkomstige toepassing te achten op interregionale zaken. Deze regel is echter onder het huidige procesrecht verlaten. Dit moet in beginsel ertoe leiden dat (het grondgebied van dan wel de rechters van) Aruba, Curaçao of Sint Maarten in het kader van de onderhavige Eerste afdeling op voet van gelijkheid met (het grondgebied van dan wel de rechters van) vreemde Staten dienen te worden behandeld. De Hoge Raad heeft in zijn beschikking van 2 mei 2014 (NJ 2014/468, m.nt. Th.M. de Boer) geoordeeld dat bij gebreke van een regeling van interregionaal bevoegdheidsrecht de regels van het internationaal bevoegdheidsrecht, inclusief de geldende verdragen en verordeningen, analogo moeten worden toegepast. Dit brengt dan ook mee dat de onderhavige Eerste afdeling bij het bepalen van de bevoegdheid van de Nederlandse rechter in interregionale gevallen slechts kan worden aangewend, indien een internationaal instrument ontbreekt dat zich voor analoge toepassing leent. Zie over de erkenning en tenuitvoerlegging in Nederland van uitspraken gewezen door rechters van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, de Inleidende opmerkingen bij de Negende titel van het Derde boek Rv, aant. 4 onder b.

3. Relatie tot verdragen en EU-verordeningen. a. **Voorrang voor verdragen en verordeningen.** Zoals in art. 1 tot uitdrukking is gebracht, zijn de bepalingen van de Eerste afdeling slechts relevant voor zover er noch verdragen noch EU-verordeningen van toepassing zijn (zie art. 1, aant. 1). In elk concreet geval dient derhalve eerst te worden vastgesteld of een of meer verdragen of verordeningen materieel en formeel van toepassing zijn. Aan de Eerste afdeling komt slechts betekenis toe als het geval niet onder de reikwijdte van enig verdrag dan wel enige verordening valt. b. **Voorbeeldfunctie van verdragen en verordeningen.** *EEX en EVEX vóór 2002.* Bij de opstelling van de Eerste afdeling ten behoeve van het op 1 januari 2002 in werking getreden nieuwe procesrecht heeft de wetgever aansluiting gezocht bij het destijds geldende verdragenrecht, in het bijzonder het EG-Bevoegdheids- en Executieverdrag van 1968, zoals nadien gewijzigd ('EEX-verdrag') en het EG-EVA-Bevoegdheids- en Executieverdrag van 1988 ('EVEX-verdrag'). *EEX ná 2002.* Het EEX-verdrag is voor alle EU-lidstaten, met uitzondering van Denemarken, per 1 maart 2002 vervangen door de Brussel I-verordening. Overigens zijn de bepalingen van Brussel I en de maatregelen ter uitvoering ervan per 1 juli 2007 van toepassing geworden op de betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap (thans: Europese Unie) en Denemarken (zie Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en het Koninkrijk Denemarken betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, Brussel, 19 oktober 2005, *PbEU* 2005, L 299, p. 62). De wetgever heeft de wijzigingen die Brussel I ten opzichte van het EEX-verdrag heeft meegebracht, niet verwerkt in de per 1 januari 2002 in werking getreden wet van 6 december

2001, *Stb.* 580, tot herziening van het procesrecht in burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg, respectievelijk wet van 6 december 2001, *Stb.* 581, tot aanpassing van de wetgeving aan de herziening van het procesrecht in burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg (MvA I, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 60). Zulks is eerst geschied – en wel ten aanzien van de art. 6, 6a en 8 – bij wet van 8 september 2005, *Stb.* 455, tot aanpassing van enkele onderdelen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enige andere wetten in verband met het nieuwe procesrecht, die op 15 oktober 2005 in werking is getreden. *EEX ná 2015*. Met ingang van 10 januari 2015 is Brussel I door Verordening Brussel I-bis vervangen. De bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn hieraan vooralsnog niet aangepast. Dit lijkt immers niet noodzakelijk, wat de rechtsmacht betreft, nu Brussel I niet zodanige wijzigingen heeft ondergaan dat de onderhavige bepalingen aangepast zouden moeten worden. *EVEX ná 2007*. Het EVEX-verdrag is vervangen door het EVEX II. Het EVEX II-verdrag is inmiddels in werking getreden voor alle lidstaten van de EU (inclusief Denemarken) enerzijds en IJsland, Noorwegen en Zwitserland anderzijds. **c. Bijzondere functie van afdeling 1.** Bij het redigeren van de Eerste afdeling heeft de wetgever zich gerealiseerd dat het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een andere functie heeft dan de hiervoor genoemde supranationale instrumenten. Het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) creëren een gemeenschappelijk procesrechtelijk territorium voor de daarbij aangesloten Staten, waarbij de Nederlandse rechter in bepaalde gevallen geen rechtsmacht heeft, maar de rechter van een of meer andere aangesloten Staten wel. Als noch het EEX-verdrag (nu Brussel I) noch het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) van toepassing is, valt deze rechtvaardiging voor een inperking van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter weg en moet volgens de wetgever in beginsel in Nederland een titel kunnen worden verkregen. Om die reden zijn rechtsmachtgronden van de Eerste afdeling in het algemeen iets ruimer opgezet dan die van het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 80). **d. Prejudiciële vraagstelling over afdeling 1.** Het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet bevoegd prejudiciële vragen over bepalingen van nationaal recht te beantwoorden, ook al zijn deze bepalingen identiek aan de parallelle voorschriften van de Brussel I of het EEX-verdrag, waarover het Hof van Justitie van de Europese Unie zich wel kan uitlaten (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 103). Dit neemt niet weg dat de Nederlandse rechter bij de uitleg van de bepalingen van het nationale recht waarvan de tekst door Brussel I of het EEX-verdrag is geïnspireerd, aansluiting moet zoeken bij de interpretatie die door het Hof van Justitie van de Europese Unie aan de parallelle voorschriften uit deze instrumenten is of wordt gegeven (zie onder meer HR 29 maart 2019, *NJ* 2019/259 en HR 12 april 2019, *NJ* 2019/260). Dit is echter anders indien een nationale bepaling een regeling uit een verordening uitdrukkelijk van toepassing verklaart op een situatie waarvoor desbetreffende verordening niet geldt. Zie bijv. art. 4 waarin art. 3, 4 en 5 van Brussel II-bis van toepassing worden verklaard met betrekking tot gevallen waarvoor deze verordening niet geldt.

4. Uitgangspunten van afdeling 1. De regeling van de rechtsmacht in de eerste afdeling berust op de afweging van een drietal belangen: i. het kan soms zeer bezwaarlijk zijn om in het buitenland te moeten procederen in verband met kosten, afstand, taalproblemen, onbekendheid met materieel recht en procesrecht ter plaatse; ii. een Nederlandse rechtsmachtgrond die in internationaal verband als ‘exorbitant’ wordt beschouwd, kan problemen opleveren bij de erkenning of tenuitvoerlegging van de uitspraak van de Nederlandse rechter in het buitenland; iii. met het oog op rechtseenheid en rechtszekerheid is het gewenst om aansluiting te zoeken bij internationale ontwikkelingen, in het bijzonder het EEX-verdrag (Brussel I, thans Brussel I-bis (Herschikking Brussel I)) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 79). Het onder i. genoemde belang heeft uiteindelijk zwaarder gewogen dan de onder ii en iii genoemde belangen. In het algemeen is de rechtsmachtregeling van de eerste afdeling ruimer uitgevallen dan die van het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II). De wetgever heeft gemeend dat wanneer deze instrumenten niet van toepassing zijn, in Nederland in beginsel een titel moet kunnen worden verkregen, hetgeen een ruime rechtsmachtregeling veronderstelt (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 80). Zie ook HR 29 maart 2019, *NJ* 2019/259.

5. Toepassingsgebied van afdeling 1. a. Algemene strekking. De plaatsing van de rechtsmachtregeling in de Eerste afdeling van de Eerste titel van het Eerste boek impliceert dat zij in beginsel zowel

voor dagvaardingsprocedures als voor verzoekschriftprocedures geldt. Waar nodig heeft de wetgever het onderscheid tussen beide procesvormen in de desbetreffende bepaling van de eerste afdeling met zoveel woorden aangegeven. Wanneer in de tekst van een bepaling niets is vermeld, geldt deze bepaling voor beide typen procedures (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 77 en 81). **b. Verhouding tot bepalingen inzake relatieve competentie.** De rechtsmachtregeling van de eerste afdeling is losgekoppeld van de regeling van de relatieve competentie van de art. 99-110 en art. 262-270. Zie aant. 7.

6. Structuur van afdeling 1. a. Indeling van afdeling 1. De eerste afdeling stelt in de art. 2-7 de zogenoemde objectieve rechtsmachtgronden voorop, achtereenvolgens gelegen in omstandigheden betreffende de procespartijen, zoals de woonplaats van de gedaagde of de woonplaats van de verzoeker, en omstandigheden betreffende het onderwerp van het geschil, zoals de ligging van goederen of de plaats van een openbaar register. Dan volgen in de art. 8 en 9 de subjectieve rechtsmachtgronden, waarbij de wil van partijen bepalend is. Ten slotte bevatten de art. 10-14 bijzondere bepalingen die deels uitzonderingen, deels aanvullingen bevatten op deze algemene regels betreffende de rechtsmacht (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 80). **b. Niet-uitputtend karakter.** De eerste afdeling bevat geen uitputtende regeling van de rechtsmacht. Ook elders, zowel in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering als daarbuiten, komen relevante bepalingen inzake rechtsmacht voor. Zie bijvoorbeeld art. 767. Vrijwel alle rechtsmachtbepalingen met een meer algemeen karakter zijn in de eerste afdeling bijeen gebracht (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 82). Art. 10 brengt een koppeling aan tussen de eerste afdeling en de elders voorziene rechtsmachtgronden (zie art. 10, aant. 1).

7. Distributie bepaalt attributie. In het oude procesrecht bestond geen afzonderlijke regeling van de rechtsmacht. In de rechtspraak (zie onder meer HR 24 december 1915, ECLI:NL:HR:1915:61, NJ 1916/417 (*Van Loo/Herzog Heinrich*); HR 5 december 1940, ECLI:NL:HR:1940:110, NJ 1941/312 (*Van der Goes/Schönstedt*); HR 26 oktober 1984, ECLI:NL:HR:1984:AG4885, NJ 1985/696 (*Van den Bogaerde/Van Heeckeren*)) is het uitgangspunt ontwikkeld dat de rechtsmacht – de zogenoemde ‘attributie van rechtsmacht’ – voortvloeit uit de interne regels van relatieve bevoegdheid – de zogenoemde ‘distributie van relatieve competentie’. Indien en voorzover een Nederlandse rechter op grond van art. 98 of 126 (oud) relatief bevoegd was, kwam hem ook rechtsmacht toe. Vandaar het adagium ‘distributie bepaalt attributie’. Daarnaast golden enkele expliciete wettelijke rechtsmachtregels, zoals art. 429c lid 15 en art. 814 (oud). De wetgever heeft deze volgens hem verouderde en achterhaalde benadering vervangen door in de eerste afdeling zelfstandige gronden voor rechtsmacht neer te leggen, die zijn losgekoppeld van de voorschriften inzake de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid van de Derde afdeling van de Tweede titel van het Eerste boek en de Tweede afdeling van de Derde titel van het Eerste boek (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 10 en 78-79). Niettemin is de regel ‘distributie bepaalt attributie’ in art. 10 wel gehandhaafd als sluitsteen op de regeling van de eerste afdeling (zie art. 10, aant. 2).

8. Afschaffing forum-non-conveniënsbepaling en forum actoris. a. Forum non conveniens. Uitgangspunt in Rv (oud). In het oude procesrecht gold het adagium ‘distributie bepaalt attributie’ (zie aant. 7). Op grond van dit adagium was er in verzoekschriftprocedures op grond van art. 429c lid 14 (oud) altijd rechtsmacht voor de Nederlandse rechter, te weten voor de rechter te Den Haag. Deze onbeperkte rechtsmacht werd gecorrigeerd door de forum-non-conveniënsbepaling van art. 429c lid 15 (oud). **Uitgangspunt in huidige Rv.** In het limitatieve stelsel van de eerste afdeling bestaat er in beginsel alleen rechtsmacht indien er een concreet aanknopingspunt met Nederland bestaat, zoals bijvoorbeeld geformuleerd in art. 3 aanhef en onderdeel a en b of art. 6. Art. 269 dat een algemene bevoegdheid toekent aan de rechtbank te 's-Gravenhage, is uitsluitend van betekenis voor de interne relatieve bevoegdheid en niet voor de rechtsmacht van de Nederlandse rechter (zie art. 10, aant. 2 onder b). Een limitatieve opsomming van aanknopingspunten bestond onder het oude procesrecht reeds voor dagvaardingsprocedures (zie art. 126 (oud)) en ligt ook ten grondslag aan het stelsel van het EEX-Verdrag (nu de Brussel I-bis-verordening) en het EVEX 1988 (nu het EVEX 2007), waardoor in deze regelingen geen behoefte bestond respectievelijk bestaat aan een forum-non-conveniënsbepaling. Gegeven de limitatieve opzet van de eerste afdeling heeft de wetgever aanvankelijk gemeend dat er in de huidige regeling geen enkele behoefte bestaat aan een forum-non-conveniënsbepaling. Volgens de wetgever betekent dit dat de Nederlandse rechter die op grond van een van de bepalingen

van de eerste afdeling rechtsmacht heeft, deze rechtsmacht niet kan afwijzen wegens onvoldoende aanknopng van de zaak met de rechtssfeer van Nederland. Zo nodig kan de Nederlandse rechter op grond van het beginsel 'point d'intérêt, point d'action', het criterium 'belang van het kind' dan wel zijn discretionaire bevoegdheid in familierechtelijke zaken en in kort geding (zie art. 13, aant. 4 onder a) een beslissing weigeren (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 90). In het kader van het EEX-verdrag heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat een rechter die op grond van art. 2 EEX-verdrag (nu art. 4 Brussel I-bis) bevoegd is, niet door toepassing van de forum-non-conveniensdoctrine mag weigeren de zaak in behandeling te nemen, omdat de rechter van een niet-EEX-staat een geschikter forum zou zijn (HvJ EG 1 maart 2005, nr. C-281/02, ECLI:EU:C:2005:120, *Jur.* 2005, p. I-1383, *NJ* 2007/369 (Owusu/Jackson)). **Uitzondering in huidige Rv.** In de wet van 6 december 2001, *Stb.* 581, tot aanpassing van de wetgeving aan de herziening van het procesrecht voor burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg, zijn alsnog twee uitzonderingen op het hiervoor besproken uitgangspunt gemaakt, en wel in art. 4 lid 3 aanhef en onderdeel b en in art. 5 (MvT AW, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 100, 101 en 102). Eerstgenoemde bepaling, die betrekking heeft op 'verzoeken tot regeling van het gezag en het omgangsrecht' als nevenvoorziening bij echtscheiding, stelt de Nederlandse rechter in staat om zich wegens de geringe verbondenheid van de zaak met de rechtssfeer van Nederland onbevoegd te verklaren (zie art. 4, aant. 5 onder g). Art. 5 is inmiddels herzien (zie art. 5, aant. 1 onder b) en bevat geen forum-non-conveniensbepaling meer (zie art. 5, aant. 4 onder a en b). **b. Forum actoris.** Het forum actoris van art. 126 lid 3 (oud), dat rechtsmacht aan de Nederlandse rechter toekende op grond van de woonplaats van de eiser hier te lande, is afgeschaft, omdat dit forum algemeen als 'exorbitant' wordt aangemerkt, zoals onder meer in art. 3 EEX-verdrag en art. 3 EVEX-verdrag (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 88). In art. 3 aanhef en onderdeel a is de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verzoeker als rechtsmachtgrond voor verzoekschriftprocedures echter gehandhaafd (zie art. 3, aant. 2 onder a). Ook het forum necessitatis van art. 9 aanhef en onderdeel b en c (zie aant. 9 onder b) kan onder omstandigheden tot een forum actoris leiden (zie art. 9, aant. 4), evenals de 'gewone' rechtsmachtgronden van art. 6 aanhef en onderdeel a-f.

9. Invoering forum-conveniens- en forum-necessitatisbepaling. **a. Forum conveniens.** Ondanks het ontbreken van een aanknopingspunt, zoals vereist in de eerste afdeling, kan het gebeuren dat er behoefte bestaat aan de rechtsmacht van de Nederlandse rechter. Daarin voorziet de forum-conveniensbepaling van art. 3 aanhef en onderdeel c, die overigens alleen voor de verzoekschriftprocedures geldt (zie art. 3, aant. 4). **b. Forum necessitatis.** Art. 9 aanhef en onderdeel b en c voorziet in een forum-necessitatisbepaling die toegang tot de Nederlandse rechter garandeert voor gevallen waarin het voeren van een procedure in het buitenland 'onmogelijk' (onderdeel b) dan wel 'onaanvaardbaar' (onderdeel c) is. Onderdeel b is van toepassing op de dagvaardings- en de verzoekschriftprocedure (zie art. 9, aant. 5), onderdeel c alleen op de dagvaardingsprocedure (zie art. 9, aant. 6).

10. Ambtshalve toetsing van rechtsmacht. **a. Uitgangspunt: altijd ambtshalve toetsing van rechtsmacht.** Uit de gekozen opzet van de Eerste afdeling en de aanvangswoorden van de diverse bepalingen – 'De Nederlandse rechter heeft rechtsmacht indien ...' – volgt dat de Nederlandse rechter steeds ambtshalve moet onderzoeken of hem in een concreet geval rechtsmacht toekomt (zie HR 17 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1077, *NJ* 2015/453 en HR 1 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1194, *NJ* 2015/454). Zulks is in de eerste plaats van belang in zaken betreffende rechtsbetrekkingen die niet ter vrije bepaling van partijen staan (zie voor het begrip 'rechtsbetrekking die tot hun vrije bepaling staat', art. 8 lid 1 en 2, waarover art. 8, aant. 3 onder c). Daarbij is onverschillig of het gaat om verzoekschrift- of om dagvaardingsprocedures. Ambtshalve toetsing van rechtsmacht is tevens van belang indien de gedaagde niet verschijnt in een dagvaardingsprocedure betreffende een rechtsbetrekking die wél ter vrije bepaling van partijen staat. In het laatste geval heeft de rechter op grond van art. 149 niet ambtshalve de feiten te onderzoeken die de eiser ter onderbouwing van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter heeft gesteld. Het uitgangspunt is dat de toetsing in dit geval betrekking heeft op de vraag of, uitgaande van de stellingen van de eisende partij, inderdaad rechtsmacht aanwezig is (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 113-114). Dit is onder Brussel I en Brussel I-bis echter anders. Het HvJ heeft geoordeeld dat de nationale rechter bij de toetsing van zijn internationale bevoegdheid zich niet mag beperken tot de stellingen van de eiser, maar ook acht moet slaan, voor zover de bevoegdheid wordt bepaald door het onderwerp van geschil, op

de beschikbare gegevens over de werkelijk tussen partijen bestaande rechtsverhouding, en op de desbetreffende stellingen van de gedaagde (HvJ EU 28 januari 2015, C-375/13, ECLI:EU:C:2015:37, NJ 2015/332 (*Kolassa/Barclays Bank*), alsmede HvJ EU 16 juni 2016, C-12/15, ECLI:EU:C:2016:449, NJ 2018/38 (*Universal Music/Schilling*)). De Hoge Raad sluit echter – in het bijzonder bij de bepalingen die door Unierechtelijke bepalingen zijn geïnspireerd – aan bij de door het Hof van Justitie gehanteerde maatstaf. Het is immers niet aannemelijk dat de Nederlandse wetgever op dit punt bij deze bepalingen heeft beoogd van deze uitleg af te wijken (HR 29 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:443, NJ 2019/259). Dezelfde toets dient volgens de Hoge Raad inmiddels ook te worden toegepast met betrekking tot bepalingen die niet door Unierechtelijke bepalingen zijn ontleend (HR 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:566, NJ 2019/260).

b. Bijzonderheid: ambtshalve toetsing van rechtsmacht en verplichte aanvaarding van rechtsmacht. In sommige gevallen leidt de ambtshalve toetsing van bevoegdheid onontkoombaar tot het oordeel dat de rechter rechtsmacht toekomt. Voor zaken betreffende rechtsbetrekkingen die ter vrije bepaling van partijen staan, geldt op grond van art. 9 aanhef en onderdeel a dat de Nederlandse rechter verplicht is aan te nemen dat hem ingevolge een stilzwijgende forumkeuze rechtsmacht toekomt, indien de gedaagde in een dagvaardingsprocedure in het geding verschijnt zonder zich conform art. 11 tijdig op het ontbreken van rechtsmacht te beroepen, of, in geval van een verzoekschriftprocedure, wanneer een belanghebbende in de procedure verschijnt zonder zich op het ontbreken van rechtsmacht te beroepen (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 113-114). Zie tevens art. 9, aant. 3, en art. 11, aant. 1-5.

c. Ambtshalve toetsing in eerste aanleg en in hoger beroep. De regels van internationaal bevoegdheidsrecht zijn in procesrechtelijke zin van openbare orde, hetgeen betekent dat zowel de rechter in eerste aanleg als de rechter in hoger beroep ertoe is gehouden ambtshalve de rechtsmacht van de Nederlandse rechter aan een onderzoek te onderwerpen (HR 12 februari 2021, ECLI:NL:HR:2021:230, *RvdW 2021/211*). Voor de rechter in hoger beroep geldt deze verplichting ook indien geen van de partijen zich over de vraag naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter heeft uitgelaten en ook indien deze vraag buiten het door de grieven ontsloten gebied van de rechtsstrijd in hoger beroep valt (HR 6 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AL7065, NJ 2005/403 (*Frans Maas c.s./Petermann*)) alsmede HR 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:566, NJ 2019/260). Wel is de appelrechter bij zijn onderzoek naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter gebonden aan de voor deze toetsing relevante feiten die in eerste aanleg zijn vastgesteld en in hoger beroep niet zijn bestreden (HR 18 februari 2011, *LJN BO7116*, NJ 2012/333).

d. Peildatum bij ambtshalve toetsing. Bij het ambtshalve te verrichten onderzoek naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter dient de (appel)rechter, op grond van het zogenoemde perpetuatio-foribeginsel, uit te gaan van de feitelijke situatie – bijvoorbeeld de woonplaats van een procespartij – op het moment dat de procedure in eerste aanleg, door middel van een dagvaarding of verzoekschrift, ahangig wordt gemaakt. Latere wijzigingen van feitelijke aard kunnen niet afdoen aan de eenmaal terecht aangenomen rechtsmacht van de Nederlandse rechter (HR 18 februari 2011, *LJN BO7116*, NJ 2012/333). Voorts dient de Nederlandse rechter zijn rechtsmacht te bepalen aan de hand van het recht dat geldt ten tijde van het ahangig maken van de procedure in eerste aanleg. Het perpetuatio-foribeginsel verzet zich er tegen dat een op dat moment bestaande bevoegdheid, door wijziging van het recht, gedurende de procedure wijziging ondervindt (HR 19 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO2785, NJ 2004/295). Zie over het tijdstip van ahangigheid voor dagvaardingsprocedures, art. 125 en art. 69 lid 1 tweede volzin; zie voor het tijdstip van ahangigheid van verzoekschriftprocedures, art. 278 lid 4, en art. 69 lid 1 tweede volzin. Zie over overgangsrechtelijke complicaties, aant. 12 onder a-b.

e. Ambtshalve toetsing en immuniteit van jurisdictie. In het kader van de ambtshalve toetsing van zijn rechtsmacht dient de Nederlandse rechter tevens toepassing te geven aan de volkenrechtelijke immuniteiten van jurisdictie. De verwijzing in art. 1 naar art. 13a Wet AB strekt daartoe (MvT, *Kamerstukken II 2008/09, 32021, 3, p. 39-40*). Indien een vreemde staat of een internationale organisatie als gedaagde of verweerder niet in rechte verschijnt, is de Nederlandse rechter gehouden om ambtshalve te onderzoeken of deze staat of organisatie in het voorliggende geval immuniteit van jurisdictie toekomt (zie HR 1 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3054, NJ 2019/137 (*Republiek Irak en Central Bank of Iraq/X*)). Volgens de Hoge Raad brengen de eisen van rechtszekerheid en hanteerbaarheid echter mee dat de verplichting tot ambtshalve toetsing slechts van toepassing is in zaken die na 1 januari 2018 bij de Nederlandse rechter ahangig zijn gemaakt. Verschijnt de vreemde staat of internationale organisatie in rechte, dan moet deze staat of organisatie uitdrukkelijk beroep doen op het aan hem of haar toekomende

beroep op immuniteit van jurisdictie (zie HR 17 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:732, NJ 2019/354). Zie tevens art. 1, aant. 3. Zie over immuniteit van jurisdictie, aant. 11. Doet een vreemde staat of internationale organisatie beroep op het ontbreken van de rechtsmacht wegens immuniteit van jurisdictie, dan houdt een dergelijk beroep echter niet tevens in een beroep op het ontbreken van jurisdictie. Slaagt een beroep op immuniteit van jurisdictie niet, dan moet de vreemde staat of internationale organisatie ook de rechtsmacht van de Nederlandse rechter betwisten. Geschiedt dit niet, dan wordt de vreemde staat of internationale organisatie geacht de rechtsmacht van de Nederlandse rechter stilzwijgend te hebben aanvaard (zie HR 17 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:732, NJ 2019/354).

11. Immuniteit van jurisdictie. De uitoefening van rechtsmacht door de Nederlandse rechter mag niet in strijd komen met de op het Koninkrijk der Nederlanden rustende volkenrechtelijke verplichtingen ten aanzien van de immuniteit van jurisdictie. Aangezien immuniteit voortvloeit uit het volkenrecht, zoals dit vooral in verdragen en in de rechtspraak (het ongeschreven volkenrecht) wordt ontwikkeld, heeft de wetgever een regeling van deze materie in de eerste afdeling minder wenselijk geacht (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 82). Wel heeft de wetgever in art. 1 een verwijzing naar art. 13a Wet AB opgenomen, om de rechtstoepasser nadrukkelijker te wijzen op het bestaan van volkenrechtelijke immuniteiten van jurisdictie (MvT, *Kamerstukken II* 2008/09, 32021, 3, p. 39–40). Zie ook HR 17 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:732, NJ 2019/354. Zie tevens art. 1, aant. 3. De regels van immuniteit van jurisdictie houden op zichzelf geen disproportionele inperking in van het recht op toegang tot de rechter, zoals bedoeld in art. 6 EVRM (HR 11 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI6317, NJ 2010/523 (*X/Koninkrijk Marokko*)); zie tevens HR 23 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI9632, NJ 2009/527 (*Bertrand/Europese Octrooi Organisatie*)).

a. Verdragen. Het Koninkrijk der Nederlanden is verdragssluitende partij bij een groot aantal verdragen waarin aan vreemde Staten, internationale en supranationale organisaties en natuurlijke personen, zoals diplomatieke en consulaire functionarissen, immuniteit van jurisdictie wordt toegekend. Belangrijke verdragen zijn: i. Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer, Wenen, 18 april 1961, *Trb.* 1962, 101 en 159; ii. Verdrag van Wenen inzake consulaire betrekkingen, Wenen, 24 april 1963, *Trb.* 1965, 40 en 1981, 143; iii. Europese Overeenkomst inzake de immuniteit van Staten, Bazel, 16 mei 1972, *Trb.* 1973, 43. De regeling van de Europese Overeenkomst inzake de immuniteit van Staten kan zich, als regel van internationaal gewoonterecht, lenen voor overeenkomstige toepassing op door die overeenkomst niet bestreken gevallen (HR 26 maart 2010, *LJN* BK9154, NJ 2010/526 (*Azeta/Republiek Chili*)). Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de immuniteit van rechtsmacht van staten en hun eigendommen, New York, 2 december 2004, *Trb.* 2010, 272, is nog niet door Nederland ondertekend of geratificeerd, maar de daarin neergelegde regel die het beroep van een vreemde Staat op immuniteit van jurisdictie bij arbeidsgeschillen aan strengere voorwaarden onderwerpt dan de Europese Overeenkomst inzake de immuniteit van Staten, kan als een regel van internationaal gewoonterecht worden aangemerkt (HR 5 februari 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK6673, NJ 2010/524 (*Koninkrijk Marokko/Aissaoui*)).

b. Ongeschreven volkenrecht. Immuniteit van jurisdictie kan voortvloeien uit het ongeschreven volkenrecht, dat de Nederlandse rechter op grond van art. 13a Wet AB moet toepassen. Volgens het ongeschreven volkenrecht strekt de immuniteit van jurisdictie van een vreemde Staat zich slechts uit tot handelingen die de Staat heeft verricht in de uitoefening van zijn overheidstaak (de zogenaamde ‘acta iure imperii’) en niet tot handelingen die de Staat op voet van gelijkheid is aangegaan met een particulier (de zogenaamde ‘acta iure gestionis’). Zie HR 26 oktober 1973, ECLI:NL:HR:1973:AD7487, NJ 1974/361 (*SEEE/Republiek Joegoslavië*); HR 22 december 1989, ECLI:NL:HR:1989:AD0998, NJ 1991/70 (*Van der Hulst/Verenigde Staten*); HR 11 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI6317, NJ 2010/523 (*X/Koninkrijk Marokko*). De immuniteit van jurisdictie van een internationale organisatie strekt zich uit tot handelingen die onmiddellijk verband houden met de vervulling van de aan de organisatie opgedragen taken en niet tot de niet-officiële handelingen van de organisatie. Zie HR 20 december 1985, ECLI:NL:HR:1985:AC9158, NJ 1986/438 (*Spaans/Iran-United States Claims Tribunal*); HR 23 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI9632, NJ 2009/527 (*Bertrand/Europese Octrooi Organisatie*). Het onderscheid tussen de acta iure imperii (ook wel genoemd: ‘typische overheidstaken’) enerzijds en de acta iure gestionis (ook wel genoemd: ‘commerciële (overheids)activiteiten’) anderzijds dient aan de hand van de aard, niet aan de hand van het doel of het motief van de handelingen te worden bepaald (HR 28 mei 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0974, NJ 1994/329 (*Russische Federatie/Pied-Rich*)). Zie tevens HR 12 november 1999, ECLI:NL:HR:1999:AA3368, NJ 2001/567 (*Verenigde Staten/Havenschap Delfzijl*).

Eemshaven); HR 22 september 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7203, NJ 2001/568 (*Verenigde Staten/Van der Linden*). De aan een staat toekomende immuniteit van jurisdictie voor typische overheidshandelingen (*acta iure imperii*) strekt zich ook uit tot functionarissen van die staat voor handelingen die zij hebben verricht in de uitoefening van hun publieke functie (zogeneten functionele immuniteit of immuniteit *ratione materiae*). Op dit uitgangspunt geldt geen uitzondering op grond van de aard of de ernst van de aan de staat en aan zijn functionarissen verweten gedragingen. Dat deze handelingen als oorlogsmisdrijven kunnen worden aangemerkt, is niet relevant. Zie HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1132, NJ 2023/282. De vreemde Staat of organisatie kan uitdrukkelijk of stilzwijgend afstand doen van de hem c.q. haar toekomende immuniteit en de Nederlandse rechter behoeft niet ambtshalve na te gaan of de omstandigheden van het geval een beroep op immuniteit wettigen (HR 25 november 1994, NJ 1995/650 (*Koninkrijk Marokko/De Trappenberg*)). Anderzijds is de rechter in verstekzaken wel bevoegd om te onderzoeken of de omstandigheden van het geval een beroep op immuniteit wettigen. Indien de bij verstek gegeven beslissing een miskenning van het beginsel van staatsimmuniteit inhoudt, kan deze slechts door een tijdig aan te vangen verzetprocedure worden vernietigd (HR 26 maart 2010, L/N BK9154, NJ 2010/526 (*Azeta/Republiek Chili*)). In HR 1 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3054, heeft de Hoge Raad overwogen dat de Nederlandse rechter (niet slechts bevoegd is, maar) is gehouden om in zaken waarin een vreemde Staat, dan wel een internationale organisatie als gedaagde of verweerder niet in rechte verschijnt, ambtshalve te onderzoeken of aan de vreemde staat, respectievelijk de internationale organisatie immuniteit van jurisdictie toekomt. Deze regel waaronder de Nederlandse rechter ambtshalve is verplicht te toetsen of de vreemde Staat een beroep op immuniteit van jurisdictie toekomt, geldt volgens de Hoge Raad eerst in de zaken die na 1 januari 2018 bij de Nederlandse rechter aanhangig zijn gemaakt. Zie over immuniteit van executie, de Inleidende opmerkingen bij de Negende Titel van het Derde boek, aant. 8.

12. Overgangsrecht. a. Geen toepassing van afdeling 1 op een vóór 1 januari 2002 aanhangig gemaakte procedure. De Hoge Raad (HR 19 maart 2004, NJ 2004/295) heeft beslist dat de vraag of aan de Nederlandse rechter krachtens Nederlands burgerlijk procesrecht rechtsmacht toekomt, moet worden beantwoord aan de hand van het recht dat geldt ten tijde van het aanhangig maken van de procedure in eerste aanleg. Indien deze bevoegdheid op dat moment bestaat, kan daarin tijdens de procedure geen verandering meer komen (het zogenoemde perpetuatio-foribeginsel). Art. VII Wet van 6 december 2001, Stb. 580, tot herziening van het procesrecht in burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg (zie de Inleidende opmerkingen bij de Eerste titel van het Eerste boek, aant. 4), heeft geen betrekking op de nieuwe rechtsmachtbepalingen van de eerste afdeling. Indien de procedure in eerste aanleg vóór 1 januari 2002 aanhangig is gemaakt, dient de vraag naar de internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter te worden beantwoord aan de hand van het voordien geldende recht. Zulks geldt eveneens indien deze vraag aan de orde wordt gesteld in een procedure voor een (vervolg-)instantie die op of ná 1 januari 2002 is geïnitieerd, op welke procedure (voor het overige) het nieuwe procesrecht van toepassing is. **b. Geen anticiperende toepassing van afdeling 1.** De Hoge Raad (HR 25 april 1997, ECLI:NL:HR:1997:AG7228, NJ 1998/665 (*Seaventure*)) heeft anticiperende toepassing van de art. 6 en 8, zoals voorgesteld in *Kamerstukken II* 1995/96, 24651, nr. A en nr. 1-3, van de hand gewezen, omdat deze bepalingen deel uitmaken van een nieuw, onderling samenhangend geheel van regels met betrekking tot de rechtsmacht van de Nederlandse rechter.

Artikel 1

Onverminderd het omtrent rechtsmacht in verdragen en EG-verordeningen bepaalde en onverminderd artikel 13a van de Wet algemene bepalingen wordt de rechtsmacht van de Nederlandse rechter beheerst door de volgende bepalingen.

[19-05-2011, Stb. 255, i.w.tr. 01-07-2011/kamerstukken 32021]

[Voorrang voor verdragen en EU-verordeningen]

1. Waarschuwingsfunctie. Art. 1 heeft vooral de functie van waarschuwing en herhaalt slechts hetgeen reeds volgt uit art. 94 Gw respectievelijk het Europees recht: de bepalingen van de onderhavige Eerste afdeling van de Eerste titel van het Eerste boek gelden slechts voor zover noch

verdragen noch verordeningen van de Europese Gemeenschap (thans: Europese Unie) van toepassing zijn. De belangrijkste verordeningen van de Europese Unie op het gebied van de rechtsmacht zijn: a. de (voor het EEX-verdrag in de plaats tredende) verordening Brussel I (Verordening (EG) 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, *PbEG* 2001, L 12/1); met ingang van 10 januari 2015 is deze verordening door de 'herschikte' Brussel I-bis verordening vervangen (Verordening (EU) 1215/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (*PbEU* 2012, L 351/1)) (zie de Inleidende opmerkingen op Brussel I); b. Brussel II (Verordening (EG) 1347/2000 van de Raad van 29 mei 2000 betreffende huwelijkszaken en ouderlijke verantwoordelijkheid, *PbEG* 2000, L 160/19); c. de opvolger van Brussel II, Brussel II-bis (Verordening (EG) 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van Verordening (EG) 1347/2000, *PbEG* 2003, L 338/1); d. de Insolventieverordening (Verordening (EG) 1346/2000 van de Raad van 29 mei 2000 betreffende insolventieprocedures, *PbEG* 2000, L 160/1); e. de Alimentatieverordening (Verordening (EG) 4/2009 van de Raad van 18 december 2008 betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen, en de samenwerking op het gebied van onderhoudsverplichtingen, *PbEG* 2009, L 7/1); f. de met ingang van 17 augustus 2015 geldende Europese erfrechtverordening (Verordening (EU) 650/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012 betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen en de aanvaarding en de tenuitvoerlegging van authentieke akten op het gebied van erfopvolging, alsmede betreffende de instelling van een Europese erfrechtverklaring (*PbEU* 2012, L 201/107); g. de met ingang van 29 januari 2019 geldende Verordening Huwelijksvermogensstelsels (Verordening (EU) 2016/1103 van de Raad van 24 juni 2016 tot uitvoering van de nauwere samenwerking op het gebied van de bevoegdheid, het toepasselijke recht en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van huwelijksvermogensstelsels (*PbEU* 2016, L 183/1)); en h. de eveneens met ingang van 29 januari 2019 geldende Verordening Partnerschapsvermogensstelsels (Verordening (EU) 2016/1104 van de Raad van 24 juni 2016 tot uitvoering van de nauwere samenwerking op het gebied van de bevoegdheid, het toepasselijke recht en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van de vermogensrechtelijke gevolgen van geregistreerde partnerschappen (*PbEU* 2016, L 183/30)). De belangrijkste verdragsbepalingen zijn te vinden in het door Brussel I vervangen EG-Bevoegdheids- en Executieverdrag van 1968, zoals nadien gewijzigd ('EEX-verdrag') en het EG-EVA-Bevoegdheids- en Executieverdrag, waarvan de oorspronkelijke versie van 1988 ('EVEX-verdrag') is vervangen door de versie van 2007 ('EVEX II'), alsmede in het met ingang van 1 oktober 2015 in werking getreden Haags verdrag betreffende de forumkeuzes. Daarnaast is Nederland partij bij tal van andere verdragen, zowel op het terrein van het personen-, familie- en jeugdrecht als op het terrein van het vermogensrecht, die bepalingen met betrekking tot rechtsmacht bevatten. Indien een zaak binnen de materiële en formele reikwijdte van een voor Nederland in werking getreden verdrag of verordening valt, wordt de rechtsmacht van de Nederlandse rechter bepaald door de bepalingen van het verdrag respectievelijk de verordening en niet door de bepalingen van de onderhavige eerste afdeling. Deze afdeling komt derhalve slechts voor toepassing in aanmerking indien de zaak niet binnen het toepassingsgebied van enig verdrag dan wel enige verordening valt.

2. Abstracte verwijzing naar verdragen en verordeningen. De wetgever heeft ervan afgezien om in art. 1 naar een of meer met name genoemde verdragen of verordeningen te verwijzen en heeft zich beperkt tot een abstracte verwijzing (NV II, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 84). Wel heeft de wetgever in art. 4 lid 1 een specifieke verwijzing naar Brussel II-bis (voorheen verordening Brussel II) (zie aant. 1) opgenomen, teneinde deze van overeenkomstige toepassing te kunnen verklaren in gevallen die niet door Brussel II-bis (voorheen Brussel II) worden bestreken (zie art. 4, aant. 3 onder d en k, aant. 4 onder b en aant. 10 onder b). De wetgever heeft zich echter niet vrij geacht om de inhoud van Brussel II-bis (voorheen Brussel II) in art. 4 over te nemen (MvT AW, *Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 97).